

Ylikansallistuminen, ympäristö ja raja Näkymä luoteisvenäläisestä Svetogorskin metsäteollisuusyhdyskunnasta

JUHA KOTILAINEN

Karjalan tutkimuslaitos, Joensuun yliopisto

Kotilainen, Juha (2001). Ylikansallistuminen, ympäristö ja raja. Näkymä luoteisvenäläisestä Svetogorskin metsäteollisuusyhdyskunnasta. (Transnationalisation, the environment, and the border. A view from Svetogorsk, a forest-industrial locality in Northwest Russia). Terra 113: 4, 231–244.

The connections of globalisation and Russian transition are analysed in the article. Svetogorsk, a Russian forest-industrial locality is treated as a node of these two processes. The importance of understanding the role of local scale in both processes is emphasized. The case of Svetogorsk is presented as an example of a locality where transnational forest-industrial companies have aimed to become embedded. Environmental issues as part of local–global tensions are discussed, as well as the role and destiny of national borders during history and in the new situation.

Juha Kotilainen, Karelian Institute, University of Joensuu, P. O. Box 111, FIN-80101 Joensuu, Finland. E-mail: <juha.kotilainen@joensuu.fi>

Artikkelin ensisijaisena tavoitteena on jäsentää paikallistason asemaa Venäjän murroksessa. Valtiota tarkemman tason tarkastelut Itä-Euroopan sosialismin jälkeisessä murroksessa ovat herättäneet maantieteilijöiden kiinnostuksen etenkin viime aikoina (esim. Pickles 1998; Pavlínek & Pickles 2000; Herrschel & Forsyth 2001; Staddon 2001). Muun muassa Pickles (1998) on korostanut paikallisen näkökulman merkitystä Itä-Euroopan murroksessa. Hän kiinnittää huomiota yksittäisten paikkakuntien ja paikallisen kontekstin merkitykseen sille, millaista kulkua transitio noudattaa ja millaiseksi entisten valtionyritysten ja yhdyskuntien suhteet muodostuvat. Itä-Euroopan murrosta ei siis tule tarkastella vain valtiollisena prosessina (esimerkiksi valtioiden siirtymisenä markkinatalouteen), sillä siihen liittyy hienovaraisempiakin kehityskulkuja paitsi alue- myös paikallistasolla. Pickles myös kaipaa transitiotutkimukseen uutta ulottuvuutta läntisestä restruktuuratutkimuksesta (esim. Pickles & Smith 1998).

Huomion kiinnittäminen paikallistasoon ei kuitenkaan saa tapahtua muiden tarkastelun mittakaavojen kustannuksella: esimerkiksi kansallista ja globaalista tasoa ei tule unohtaa (Herrschel & Forsyth 2001). Pohdin tässä artikkelissa paikallistasolta käsin laajempia yhteiskunnallisia prosesseja, Venäjän murrosta ja globalisaatiota, sekä erityisesti näiden kahden prosessin yhteyttä. Siten artikkelin tavoitteena on myös kytkeä toisiinsa nämä

samanaikaiset, mutta yhteyksissään kenties liian vähälle huomiolle jääneet prosessit. Pohdin artikkelissa sitä, millaisia piirteitä metsäteollisuuden ylikansallistuminen saa Venäjän murroksessa. Kuten Kellyn (1999) katsauksesta ilmenee, voidaan globalisaatiota lähestyä monista erilaisista näkökulmista. Tässä keskityn vain tiettyihin globalisaation puoliin: metsäteollisuuteen ja ympäristökysymyksiin. On siis kyse yhden talouden sektorin ja ympäristökysymysten globalisoitumisen yhtymäkohdasta paikallistasolla.

Globalisaation ja Venäjän yhteiskunnallisen murroksen solmukohtana on luoteisvenäläinen metsäteollisuusyhdyskunta. Molemmat prosessit ovat edenneet epätasaisesti sekä alueellisesti että paikallisesti. Myöskään paikallistasoa ei tule ottaa annettuna tai käsitellä yksiuolotteisena analyysin kategoriana, sillä sekin sisältää erilaisia kehityskulkuja, toisin sanoen paikkojen välillä on eroja, mutta eroja löytyy niiden sisältäkin (Ettlinger 1999; Low & Barnett 2000). Artikkelin yleisiä kysymyksiä ovat: »Mikä on paikallisen kontekstin asema globalisaatiossa ja Venäjän murroksessa?» ja, toisin päin, »Mikä on globalisaation ja Venäjän murroksen asema paikallistasolla?»

Analysoin tarkemmin yhden yhdyskunnan, Svetogorskin, tapausa. Se kytkeytyy konkreettisesti metsäteollisuuden ylikansallistumiseen, sillä ylikansalliset metsäteollisuusyritykset ovat pyrkineet juurtumaan paikkakunnalle. Ympäristökysymyk-

set ovat ohittamaton osa metsäteollisuutta, joten pohdin niitä eri tasoja, joihin ympäristökysymykset luoteisvenäläisessä metsäteollisuusyhdyskunnassa, Venäjän murroksessa ja globalisaatioissa kytkeytyvät. Tarkasteluun tuo oman erityispiirteensä se, että keskityn näiden prosessien ilmene-mismuotoihin itsenäisiä valtioita erottavalla rajalla. Huomion keskipisteessä on siis hallinnollinen raja. Se muodostaa myös taloudellisen rajan sekä yhteiskunnallisten toimijoiden kannalta että talouden indikaattoreilla mitattuna. Tarkoituksena on osoittaa, kuinka rajaan liittyvät institutionaaliset muutokset kytkeytyvät laajempiin kysymyksiin globalisaatiosta ja Venäjän murroksesta. Esimerkiksi taloudellisten rajojen madaltuminen on yksi globalisaation idealistisista tavoitteista. Svetogorskin tapauksen kautta pohdin globalisoitumisen suhdetta rajoihin: Mikä on rajojen merkitys ja asema globalisoituvassa maailmassa? Madaltuvatko rajat globalisaation myötä, vai rakentuvatko ne uudelleen?

Artikkelia varten olen kerännyt aineistoa avaininformanttien teema- ja vapaamuotoisin haastatteluin tammikuussa 2000, vierailulla metsäteollisuusyhtiö International Paperin tehtailta Svetogorskissa toukokuussa 1999, *Etelä-Saimaa*-lehden Svetogorskia koskevista kirjoituksista vuosina 1999 ja 2000 sekä venäläisistä tilastoista. Artikkelin kuuluu Suomen Akatemian rahoittamaan projektiin »Preconditions for ecological modernisation in Russian mill towns» (2001–2003).

Teknologian ja tiedon siirto ja kysymys länsimaistumisesta

Läntisen teknologian ja tiedon siirto Venäjälle on teema, joka liittyy sekä globalisoitumiseen että Venäjän yhteiskunnalliseen murrokseen. Teknologiaan ja siihen liittyvään tietoon kytkeytyvät kysymykset ovat paitsi oleellinen osa metsäteollisuutta myös hyödyllinen näkökulma yhdyskuntatason kehityskulkujen tarkasteluun. Tiedon ja teknologian siirtoa venäläiseen metsäteollisuuteen onkin tarpeellista tarkastella viime vuosikymmenen murrosta pitemmällä aikavälillä.

Eronen (1987, 1999: 5) osoittaa, että neuvostoaikana venäläisessä metsäteollisuuskompleksissa vallitsi kaksijakoisuus suhteessa teknologian kotimaisuuteen ja tuontiin. Hakkuiden sekä sahataran ja vanerin tuotannon osalta metsätalous ja -teollisuus perustuivat pääasiassa kotimaiseen teknologiaan. Ulkomaisella teknologialla oli suuri merkitys etenkin Neuvostoliiton teollistumisen alkuaikoina, ennen toista maailmansotaa. Myös tuontiteknologian kopiot levisivät maassa. Silti hakkuita hallitsi venäläinen teknologia aina siihen

saakka, kunnes ulkomaisia koneita alettiin ottaa käyttöön Luoteis-Venäjällä suomalaisten ja muidenkin ulkomaisten metsäteollisuusyritysten puunhankinnan myötä. Tämä on muuttanut myös puunkorjuuketjuja (ks. esim. Piipponen 1999: 192–194).

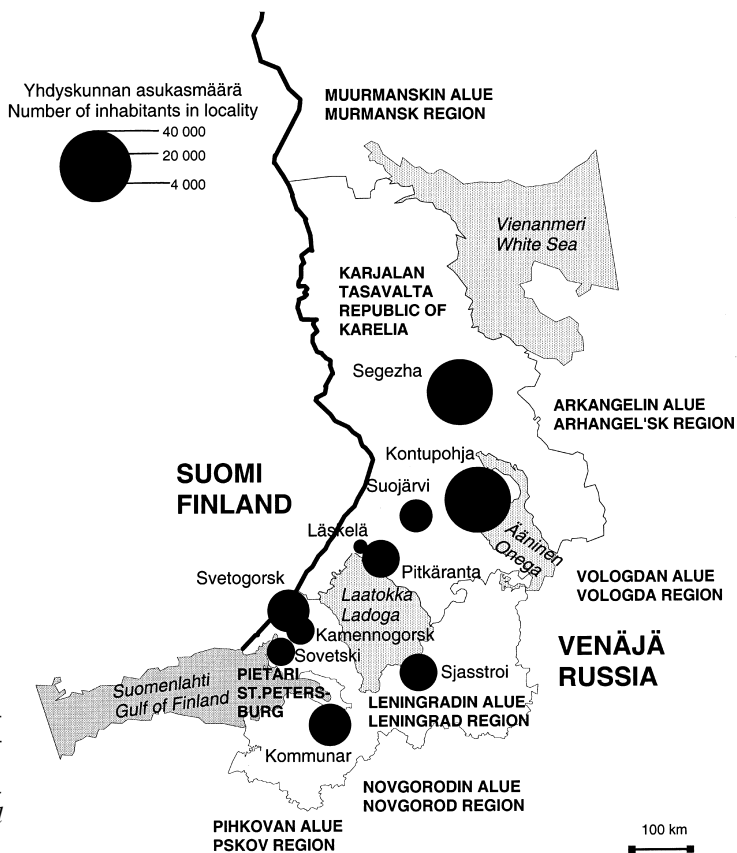
Selluloosan- ja paperintuotannossa tilanne oli päinvastainen hakkuihin ja mekaaniseen metsäteollisuuteen verrattuna: niissä ulkomaisella teknologialla on kaiken aikaa ollut huomattava merkitys. Itse asiassa venäläinen koneenrakennus oli varsin heikoilla juuri metsäteollisuudessa. Tämä johtui ensinnäkin siitä, että metsäteollisuuskompleksi oli hajautettu hankalasti eri ministeriöiden alaisuuteen, eikä eri alojen yhteistyö suinkaan ollut saumatonta. Toiseksi Neuvostoliitto oli solminut edullisia kahdenvälisiä sopimuksia etenkin Suomen ja Puolan kanssa, joten teknologian tuonti oli mahdollista ilman länsivaluutan käyttöä. Toiseen suuntaan kytkökset olivat vähäisempiä: metsäteollisuuden tuotteet löysivät käyttäjänsä pääasiassa Neuvostoliiton sisäältä, eikä niillä juurikaan ollut asiaa kilpailulle alistetuille markkinoille (Eronen 1999).

Ulkomaisen teknologian ja tiedon siirrolla on siis ollut tärkeä merkitys venäläisen selluloosa- ja paperiteollisuuden kehityksessä jo pitkän aikaa. Nykyisen globalisoitumisen ja ylikansallistumisen juuria voidaan löytää jo bilateraali-kauppaakin varhaisemmasta ajasta, kuten osoitan Svetogorskin esimerkin kautta. Olettamuksena on, että niissä yhdyskunnissa, joihin länsimaista teknologiaa siirrettiin jo aiemmin, ollaan valmiimpia ottamaan vastaan myös ylikansallisia yrityksiä. Näissä yhdyskunnissa sijaitsevilla tehtailla on olemassa valmiina länsimaaisia koneita ja niiden käyttöön tarvittavaa tietoa.

Kysymys teknologian ja paikan historiasta kytkeytyy myös kysymykseen juurtuneisuudesta: Missä määrin länsimainen teknologia ja kulttuuri on juurtunut esimerkiksi Svetogorskiin? Mikä vaikutus tällä juurtuneisuudella on siihen, että ylikansalliset yritykset ovat valinneet juuri tämän yhdyskunnan monien muiden sijaan? Mikä vaikutus paikan ja teknologian historialla on siihen, että ylikansalliset yritykset näyttävät hankaluuksista huolimatta pystyvän asettumaan esimerkiksi Svetogorskiin helpommin kuin joihinkin toisiin yhdyskuntiin?

Luoteis-Venäjän metsäteollisuusyhdyskunnat 1990-luvun murroksessa

Venäläistä maaseutua koskevassa analyysissään Ioffe ja Nefedova (1997: 25) huomauttavat, että Venäjällä alle 200 000 asukkaan kaupungit eivät

Kuva 1. Selluloosa- ja paperiteollisuusyhdyskunnat Karjalan tasavallassa ja Leningradin alueella.

Figure 1. Pulp and paper mill communities in the Republic of Karelia and the Leningrad Region.

ole kovinkaan kaupunkimaisia. Niistä puuttuvat länsimaisille kaupungeille ominaiset palvelut, joten ne ovat ennemminkin suuria teollisuustaajamia tai, teollisuuslaitoksen puuttuessa, suuria kyliä. Usein tähän kokoluokkaan yltyvät vain alueiden keskukset¹. Tämä ajatus voidaan suhteuttaa luoteisvenäläisiin selluloosa- ja paperiteollisuusyhdyskuntiin, joista suurimmat ovat muutaman kymmenen tuhannen asukkaan yhdyskuntia (kuva 1) (Raiony... 1997; Ekonomitsheskoje... 1999). Ne ovatkin usein yhden tehtaan ja yrityksen ympärille muotoutuneita taajamia. Tästä huolimatta niissä on selkeitä eroja yhdyskunnittain. Jotkut ovat piirien hallinnollisia keskuksia, joiden asukas pohja sekä toimintojen määrä ja laajuus ovat luonnollisesti suurempia. Toiset ovat erillisiä kau-

punkeja tai yhdyskuntia, jotka ovat sitäkin tiukemmin kytköksissä tehtaisiin. Karjalan tasavallassa ja Leningradin alueella suurimpia ovat kaupunkipiirien keskukset Kontupohja ja Segezha, pienimpiin lukeutuu muutaman tuhannen asukkaan Läskele. Eronen (1999: 4) mainitsee, että neuvostoaikoina metsäteollisuudessa pidettiin pieniä yksiköjä toiminnassa suurempien ja uudenaikaisempien ohella. Sijainnissa ei kiinnitetty huomiota markkinatekijöihin, vaan sitä ohjasivat vahvemmin raaka-aine ja syrjäisten alueiden teollistaminen. Tämä perintö on vaikuttanut siihen, miltä luoteisvenäläiset tehdaspaikkakunnat näyttävät tällä hetkellä.

Selluloosa- ja paperitehtaat ovat tärkeitä näiden yhdyskuntien kehityksessä. Merkitys tietysti korostuu pienissä yhdyskunnissa, joissa elinkeinorakenne nojaa yhteen tehtaaseen. Yhdyskunnan ja siinä sijaitsevan yrityksen suhdetta on tiivistänyt myös se, että julkiset palvelut kuuluivat yritykselle ennen vuotta 1993. Tämän jälkeen yritysten ja yhdyskuntien toimintoja on eriytetty eriasteisesti eri yhdyskunnissa (vrt. Pickles 1998; Healey ym. 1999). Koska yritysten ja yhdyskuntien yhteys on

¹ Venäjän federaation alaisia ovat muun muassa alueet (*oblastit*; esim. Leningradin alue) ja tasavallat (*respublika*; esim. Karjalan tasavalta). Nämä jakautuvat edelleen piireihin (*raion*; esim. Viipurin piiri). Alueilla on myös piireihin kuulumattomia kaupunkeja, jotka muodostavat oman hallintoyksikkönsä (esim. Svetogorsk).

ollut tiivis, antaa tehtaiden kehityskulkujen tarkastelu viitteitä myös yhdyskuntien kohtaloista. Tehtaiden yksityistäminen 1990-luvun puolivälissä johti hyvin erilaisiin tilanteisiin. Yritysten kehityksessä voidaan erottaa kolme erilaista linjaa 1990-luvun murroksen aikana (Kortelainen & Kotilainen 2001). Ensinnäkin ovat ne yhdyskunnat, joissa tehtaat ovat pysyneet valtion omistuksessa tai siirtyneet tehtaan työntekijöiden omistukseen. Toisena ryhmänä ovat ne yhdyskunnat, joissa yritykset ovat siirtyneet venäläisten liikemiesten ja pääomanhaltijoiden omistukseen. Nämä näyttävät joskus ulkomaisilta sijoituksilta, koska yritysten ostoissa on käytetty myös Venäjältä paennutta pääomaa. Kolmannen ryhmän yhdyskunnissa tehtaat ovat siirtyneet ylikansallisten yritysten omistukseen. Nämä tapaukset ovat suhteellisen harvinaisia, mutta Svetogorsk on niistä yksi. Siellä yhdyskuntaa hallitsevien tehtaiden omistaja on vaihtunut ruotsalaisesta yhdysvaltalaiseen, mutta vaikeuksista huolimatta ylikansallinen yritys on pyrkinyt sitkeästi juurtumaan yhdyskuntaan.

Globalisoituminen, ylikansallistuminen ja yhdyskunnat

Metsäteollisuuden globalisoitumisesta on keskusteltu usein ympäristökysymysten ja -politiikan globalisoitumisen yhteydessä. Aihetta on lähestytty esimerkiksi metsäkysymysten globaalien hallinnan näkökulmasta (Palo & Uusivuori 1999) sekä ylikansallisten yritysten ympäristökysymyksistä piittaamattomana toimintojen laajentamisena (Marchak 1995). Kieltämättä esimerkiksi entisille suomalaisille valtionyhtiöille kuten Enso-Gutzeitille (sittemmin Stora Ensonle) näyttää käyneen jokuinkin samoin kuin Virkkalan (1999) analysoimalle Outokumpu-konsernille: yritykset ovat irtautuneet kansallisesta kehiksestä. Toisaalta esimerkiksi Donner-Amnell (2000) arvioi, että metsäteollisuusyritysten toiminta on alueellisesti yhä varsin rajoittunutta. Siksi varsinaisesta globalisoitumisesta voidaan puhua vain joidenkin harvojen metsäteollisuusyritysten kohdalla.

Ilmiötä on kuitenkin syytä tarkastella monipuolisesti. Globalisoituminen ei välttämättä ole homogenisoitumisen synonyymi, sillä globaali, kuten mikään mukaan mittakaava, ei ole homogeeninen (ks. esim. Cox 1998; Ettlinger 1999; Kelly 1999). Esimerkiksi paikallistason tarkastelu luoteisvenäläisissä selluloosa- ja paperiteollisuusyhdyskunnissa osoittaa niiden kiinnittyneen maailmantalouteen hyvin eri tavoin (Kortelainen & Kotilainen 2001). Näiden yhdyskuntien tapauksessa globalisoituminen onkin tuottanut homogenisoitumisen sijaan heterogeenisuutta, epätasaista alueellista muutos-

ta ja erilaisia paikallisia kehityslinjoja. Kun jotkut paikat kiinnittyvät globaaliin tasoon, jäävät toiset siitä syrjään. Yksittäisillä paikkakunnilla koetaan samojen prosessien vaikutukset varsin eri lailla.

Globalisaation voidaan myös nähdä koostuvan samaan aikaan useista erilaisista tasoista ja merkityksistä. Kelly (1999: 379–381) erottaa globalisaatiosta kolme eri ulottuvuutta. Näistä ensimmäinen koskee aineellisia muutoksia ja liikkumista. Yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen intensiteetissä, laajuudessa ja luonteessa on tapahtunut laadullisia muutoksia viime vuosikymmeninä. Nämä liittyvät uusiin teknologioihin, instituutioihin ja imperatiiveihin, joilla siirretään tietoa, pääomaa, hyödykkeitä ja ihmisiä paikasta toiseen. Toiseksi globalisaation ulottuvuudeksi Kelly erottaa todellisuuden jäsentämisen uudet käsitteelliset raamit. Tämä tarkoittaa muun muassa taloutta, kulttuuria ja politiikkaa erottavien raja-aitojen madaltumista, mihin voi hyvin lisätä ympäristökysymykset. Globalisoitumisen edetessä nämä aikaisemmin toisistaan erotetut yhteiskunnan osa-alueet liittyvät toisiinsa ja niiden analysointia yhdistää monitieteisyys. Kolmanneksi Kelly erottaa globalisaation myyttinä, sosiaalisen konstruktiona ja diskursiivina: kyse on globalisaation ideasta. Tällöin globalisaatiolla on usein yhteys uusliberaaliin yhteiskunta- ja talouspolitiikkaan.

On myös syytä pohtia globalisoitumisen ja ylikansallistumisen käsitteiden suhdetta. Usein vaikuttaisi osuvammalta puhua ylikansallistumisesta globalisoitumisen sijaan. Ensinnäkin ylikansallistuminen kuvaa varsin hyvin kansallisesta kehiksestä irtautumista. Toiseksi välttyttäisiin siltä mielikuvasta, että ilmiöön liittyvät prosessit vaikuttavat yhtäläisinä kaikkialla. Coxin (1998) ehdotus, jonka mukaan toiminnan kontekstit tulisi ymmärtää verkostoina, sopii mainiosti yhteen ylikansallistumisen ajatuksen kanssa. Siten aineellisia muutoksia ja organisaatioiden leviämistä voidaan nimittää ylikansallistumiseksi ja globalisoitumisen käsite voidaan varata Kellyn (1999: 380–381) mainitsemalle diskursiiviselle ulottuvuudelle. Tässä tapauksessa mittakaava on enemmän tapa jäsentää todellisuutta kuin ontologinen kokonaisuus (ks. myös Jones 1998). Näissä tapauksissa pyritään luomaan kuvaa (representaatiota) globaalista kokonaisuudesta. Tämä pätee muun muassa ympäristökysymyksiin, esimerkiksi maailmanlaajuisesti merkittäviin vanhoihin metsiin, mutta yhtä hyvin yritysten strategiseen mielikuvien luomiseen yhä laajenevista organisaatioista ja markkinoista.

On syytä korostaa, että globaali ei saa jäädä ainoaksi jäsenyyksen tasoksi. Muita spatiaalisia mittakaavoja, kuten valtio ja paikallistaso, ei saa unohtaa. Eri kontekstien suhteita voidaan pohtia

myös yleisemmin. Samanlainen jaottelu pätee periaatteessa mihin tahansa mittakaavaan, ei pelkästään globaalin ja ylikansallisen käsitteelliseen pariin. Kellyn (1999) katsauksen pohjalta on jaennettävissä kaksi seikkaa, jotka ovat merkityksellisiä analysoitaessa luoteisvenäläisten metsäteollisuusyhdyskuntien kehityskulkuja ja asemaa globalisoitumisessa. Nämä liittyvät siihen kiinnostukseen, joka on kohdistunut maantieteellisen mittakaavan yhteiskunnalliseen rakentumiseen (esim. Marston 2000). Samaan tapaan kuin Kellyn (1999) globalisaation diskursiivinen ulottuvuus voidaan muutkin spatiaaliset mittakaavat ymmärtää tilan representaatioina. Mittakaava on silloin olemukseltaan pikemminkin epistemologinen kuin ontologinen. Kyse on siitä, miten yhteiskunta ja maailma ymmärretään, eikä niinkään todellisuuden perimmäisestä olemuksesta (ks. myös Jones 1998). Silti mittakaavoihin liittyy aineellisia valtasuhteita. Toiseksi: mittakaavoja ei tule nähdä hierarkkisine, erillisinä ja toisensa poissulkevinä, vaan yhtäaikaistena ja sisäkkäisinä yhteiskunnallisten prosessien näyttämöinä. Kysymys ei ole siitä, mikä mittakaava on »ensin», vaan siitä, että ne kaikki luodaan ja tuotetaan yhteiskunnallisesti (ks. myös Marston 2000). Yhteiskunnallisilla toimijoilla ja prosesseilla on tässä siis keskeinen asema. Ei ole syytä polarisoida globaalin ja ylikansallisen sekä paikallisen tai valtiotason väliseen köydenvetoon siitä, kumpi tasoista on merkittävämpi, koska tasot kytkeytyvät toisiinsa ja ovat toisistaan riippuvaisia. Globaaleiksi ja ylikansallisiksi mielletyt tapahtumat toteutuvat myös paikallistasolla. Kah-tiajaon sijaan voidaan kartoittaa niitä uusia muotoja, joita esimerkiksi valtio ja yksittäiset paikkakunnat saavat muuttuvassa tilanteessa, sekä niitä uusia instituutioita, joita uudessa tilanteessa syntyy. Ylikansallistuminen ei välttämättä tuhoa monimuotoisuutta, sillä globalisoitua maailma nimenoamaan koostuu kirjavista osatekijöistä.

Luoteisvenäläisten selluloosa- ja paperiteollisuusyhdyskuntien kohdalla ylikansallistuminen on tapahtunut epätasaisesti. Ylikansalliset yritykset ovat yrittäneet juurtua vain harvoihin yhdyskuntiin, ja vielä harvemmissä ne ovat siinä onnistuneet. Toisten yhdyskuntien vääjäämättömän tuntuiseksi tehtäväksi jää antaa tilaa tälle prosessille. Sekä globalisaatiolla että ylikansallistumisella on siis paikalliset ilmenemismuotonsa. Globaalin ja ylikansallisen tason tapahtumat eivät kuitenkaan vain ohjaa paikallisten yhdyskuntien tapahtumia yksisuuntaisesti, vaan globaalin ja ylikansallisen tuottamiseen osallistutaan paikallistasolla. Samaan aikaan, kun ylikansallistuva ja globalisoituva kehitys vaikuttaa siihen, että jotkut yhdyskunnat tehtaineen jäävät henkiin toisten kärkeissä tuotannon, työpaikkojen ja palkkojen vähe-

nemisestä, osallistuvat paikallisyhdyskunnat globaalin ja ylikansallisen tuottamiseen erilaisten historioidensa ja toimintojensa kautta. Marstonia (2000: 226) mukaillen voidaan todeta, että jotkut paikkakunnat ovat enemmän tai vähemmän kiinnittyneitä omien rajojensa ulkopuolelle ulottuviin yhteyksien verkostoihin kuin toiset.

Luoteisvenäläisten selluloosa- ja paperiteollisuusyhdyskuntien tapauksessa ylikansallisten yritysten saapuminen on tapahtunut näennäisen yhtäkkiä. Tilanne ei kuitenkaan ole ollut näin historiaton eikä se ole ollut samankaltainen kaikkialla, vaan ylikansallistumiselle on luotu pohjaa pitkän aikaa ennen valtionyritysten yksityistämistä säädetyn lain voimaantuloa 1990-luvun alussa. Luon seuraavaksi katsauksen Svetogorskin yhdyskunnan historialliseen maantieteeseen. Pysin sen kautta valaisemaan sitä, miksi juuri Svetogorskissa on tapahtunut ylikansallistumista. Tapaus osoittaa, että ainakin ylikansallistumisen oireita löytyy yhdyskunnasta jo kauan ennen 1990-lukua.

Svetogorsk teollistumisesta 1990-luvun murrekseen

Varhainen kasvu

Svetogorskin kaupungilla ja tehdasyhdyskunnalla (suomalaiselta nimeltään Enso) on venäläisittäin varsin ainutlaatuinen sijainti: matkaa Euroopan unionin puolelle on vain muutama kilometri. Paikkakunta teollistui 1700-luvulta alkaen osana Itä-Suomen vesistöjen varteen syntyneitä teollisuutta. Puunjalostusteollisuutta paikkakunnalla alettiin luoda 1880-luvulla: Enso Träsliperi Aktiebolagin puuhiomon ja pahlvikoneiden tuotanto käynnistyi 1889 (Hoving 1961: 184–201; Ahvenainen 1992: 201–204).

Vesistöt olivat tärkeitä Enson teollistumisessa. Ensinnäkin Vuoksen koskissa oli mahdollista tuottaa vesivoimaa, toiseksi vesistöjä voitiin käyttää puunjalostusteollisuuden raaka-aineen kuljetusreitinä. Vuoksen vesistön pohjoisosien metsien käyttöön tällä oli merkittävä vaikutus: 1800- ja 1900-lukujen taitteessa sinne syntyi yhtiömetsiä, joista hakatun puun määränpäänä olivat eteläisen Saimaan ja Vuoksen rantojen tehtaat (Björn 1999: 76–87). Toinen teollistumiseen vaikuttanut kulku-reitti oli rautatie. Rautateiden yhdistettyä itäisen Suomen Pietariin oli Venäjän markkinoilla merkittävä asema alueen selluloosa- ja paperiteollisuuden kasvussa (Katajala 1999: 307–311). Ensoon rautatieyhteys rakennettiin 1800-luvun lopulla, ja Enson tehtaiden merkittävimmät markkinat olivat Pietarissa (Ahvenainen 1992: 201–204). Tässä paikkakunnan teollistumisen alkuvaiheessa sen

välittömät spatiaaliset siteet olivat varsin alueellisia ulottuen nykyisestä Pohjois-Karjalasta Pietariin.

Vuonna 1911 tapahtui ensimmäinen merkittävä muutos Enson tehtaiden omistuksessa. Norjalaislähtöinen W. Gutzeit & Co. osti Enso Träsliperi Aktiebolagin osake-enemmistön. Paikkakunnalla valmistettiin tuolloin pahvia, hioketta ja käärepaperia. Omistajanvaihdos toi mukanaan suuntautuksen selluloosantuotantoon. Vuonna 1920 paikkakunnalle valmistunut sulfiittiselluloosatehdas oli tuolloin Euroopan suurin selluloosatehdas. Enso-Gutzeitkin päätti laajentaa selluloosantuotantoa sulfaattiselluloosaan. Enso valittiin tehtaan rakennuspaikkakunnaksi, koska raaka-aineen kuljetaminen sinne oli helppoa ja sosiaalinen infrastruktuuri valmista, toisin sanoen tehtailla oli tiiviit siteet myös tuotannon ulkopuolisiin toimintoihin yhdyskunnassa. Jälkimmäinen syy vertautuu mainiosti myöhempään neuvostoaikaiseen tilanteeseen, jossa yhdyskunnan sosiaalisesta infrastruktuurista huolehti kombinaatti. Tehdas valmistui vuonna 1929, ja laajennuksen jälkeen 1930-luvun lopussa se oli Suomen suurin sulfaattiselluloosan valmistaja. Tehtaan lähes koko tuotanto meni vientiin talvisodan syyttämiseen saakka. Enso-Gutzeit Oy oli siirtänyt myös pääkonttorinsa Ensoon vuonna 1924. Maailmansotien välillä paikkakunta lähialueineen muodosti Suomen metsäteollisuuden kannalta merkittävän keskittymän (Hoving 1961: 468–491, 496–501; Ahvenainen 1992: 287–439; Sivonen 1993).

Yhdyskunnan historian tässä vaiheessa olisi aineksia 1900-luvun lopun globalisaatioteesin kyseenalaistamiseen, sillä Enson tilanne vaikuttaa varsin kansainväliseltä jo 1930-luvulla. Enso-Gutzeit Osakeyhtiöllä ja Enson tehtailla oli markkinoita Keski- ja Länsi-Euroopassa, Venäjällä ja Yhdysvalloissa. On kuitenkin syytä verrata tilannetta tarkemmin yhdyskunnan myöhempiin vaiheisiin. Esimerkiksi Kelly (1999: 379–380, 388, 395) painottaa, että viime vuosikymmenten globalisaatio on tuonut mukanaan laadullisia muutoksia, jotka erottavat yhteiskunnalliset prosessit aikaisemmista kansainvälistymisen vaiheista. Vuosisadan alkupuolen tilanne on siten hyvinkin erilainen 1990-luvun tapahtumiin verrattuna. Vuosisadan alussa todellakin tapahtui kansainvälistymistä. Tehtaita johdettiin kuitenkin ensin Kotkasta, sittemmin paikan päältä Ensosta, kun koko yrityksen pääkonttori siirtyi sinne. Itse yritys ei ollut ylikansallistunut toimipisteineen ja tehtaineen läheskään siinä määrin kuin vuosituhannen vaihteen tilanteessa. Yrityksen toimintalogiikkaa ohjasi kansallinen tehtävä, olihan se myös valtionyhtiö (vrt. Virkkala 1999; Donner-Amnell 2000). Nykyisessä tilanteessa 2000-luvun vaihteessa voi-

daan kenties ennemminkin puhua yrityskeskeisestä ylikansallisesta tehtävästä.

Globalisaatiokeskustelun yksi piirre on ollut kysymys rajoista ja niiden mahdollisesta madaltumisesta. Rajan merkitys ja mielikuvat ovat vaihdelleet eri aikoina myös Enson ja Svetogorskin historiassa. Enson teollistumisen alkuaikoina merkittävät markkinat olivat Pietarissa, jolloin yhteydet rajan yli edistivät teollistumista oleellisesti. Rajan institutionaalinen asemakin oli tuolloin vähäisempi, koska tuotanto ja markkinat sijaitsivat saman imperiumin sisällä. Vaikka Suomen ja Venäjän rajalla tuolloinkin perittiin tulleja, olivat ne pienempiä kuin muulla eurooppalaisella selluloosa- ja paperiteollisuudella (Katajala 1999: 307–314). Rajan muututtua valtioiden väliseksi miellettiin raja uhkana ja riskinä. Itärajan läheisyys aiheutti epärointiä Enso Gutzeit Oy:n alueellisessa painotuksessa, ja sen vuoksi pääkonttorin siirtoa vastustettiin 1920-luvulla (Ahvenainen 1992: 317; ks. myös Hoving 1961: 498). Vähitellen myös Enso-Gutzeit Oy:n vienti suuntautui länteen Suomen ja Neuvostoliiton välisten suhteiden viiletyessä.

Neuvosto aika

Ensoa ympäröivällä Ylä-Vuoksen alueella oli 13 eri alojen teollisuuslaitosta vuonna 1938 (Ahvenainen 1992: 318). Sekä Enson rakennuskantaa että tehtaiden varastoja tuhoutui toisen maailmansodan aikana. Nauhamainen teollisuuskeskittymä katkesi uuden rajalinjan leikatessa sen kaakkoisosan erilleen vuonna 1944. Enson asukkaat vaihtuivat kokonaan ja paikkakunnan nimi muutettiin Svetogorskiksi vuonna 1951. Tehtaiden omistus siirtyi Moskovaan. Tehtaiden käyttäjät vaihtuivat, mutta teknologia ja rakennuskanta periytyivät sotaa edeltäneeltä ajalta. Kun valtionraja oli vedetty aivan Enson luoteispuolelle, katkesi entinen, tehtaiden perustamiseen vaikuttanut raaka-aineen kuljetusreitti Vuoksen vesistön latvoilta alajuoksulle Enson tehtaalle, jolloin puunhankinnan suunnan täytyi kääntyä itään. Kansainvälisen rajan merkitys oli voimakkaan geopolitiittinen ja yhdyskuntaa kohtasi eristäytymisen kausi. Paikkakunta oli tietenkin eristetty länneestä tiukan rajavalvonnan takia, mutta samasta syystä se oli eristetty myös idästä. Svetogorsk oli rajavyöhykkeen länsireunalla keskushallinnon tarkassa valvonnassa. Eristäytyneisyyttä ja valvonnan tiukkuutta kuvaa se, että Svetogorskin vanhat asukkaat muistelevat rajapaikkakunnalle karkotetun Pietarista kulttuuriväkeä, joka ei miellyttänyt Stalinia (Ojalainen 2000). Brednikova (2000: 30–31) kuvaa rajan tavoittamattomuutta ja neuvostokansalaisen mielikuvaa Neuvostoliiton rajoista »maailman rajoina»,

joita tuskin kukaan oli nähnyt ja joita sen tähden jopa mystifioitiin.

Svetogorskia ruvettiin kehittämään osana Neuvostoliiton selluloosa- ja paperiteollisuuden sijainstrategioita. Ne ohjasivat teollisuutta lähelle raaka-ainetta, eivät kulutusta (Eronen 1984). Svetogorsk tosin sijaitsi varsin lähellä myös Leningradin kulutustarpeita. Valtakunnan rajan läheisyys vaikutti Svetogorskiin tehtyihin investointeihin, sillä tehtaat ja yhdyskunta tulivat osaksi Venäjän ja Suomen välistä clearing-kauppaa. Kyse oli tuolloin valtioiden välisestä kauppapolitiikasta. Kahdenvälinen kauppa Svetogorskin rakentamiseksi aloitettiin vuonna 1972, jolloin suomalais-neuvostoliittolainen yhteisyritys Finnstroi ryhtyi rakentamaan kaupunkia. Ensimmäinen vaihe saatiin päätökseen vuonna 1975. Rajan yli kulkeva liikenne kaupungin rakentamiseksi jatkui tämän jälkeenkin, ja rakennusvaiheita kertyi kaikkiaan kolme ennen 1980- ja 1990-lukujen vaihteen yhteiskunnallista murrosta. Silti rajan ylittämistä Pelkolan rajanylityspisteessä valvottiin hyvin tiukasti rakennusprojektien aikana. Vapaamuotoista kanssakäymistä ei sallittu Svetogorskissa, eikä rajanylityspisteen kautta päässyt Svetogorskia pidemmälle Neuvostoliiton alueelle. Kansainvälinen raja oli muuttunut paikallisen ja valtion tason kehityksen mahdollistajaksi, mutta siinä säilyi oleellinen paikallisen eristäytymisen elementti. Geopolitiikalla oli edelleen oleellinen osa paikallisuudessa. Yhdyskunnan ja yrityksen siteet olivat tiukat, mutta ulkopuolinen (erityisesti ulkomaalainen) asiantuntemus, tieto ja teknologia saapuivat paikkakunnalle. Näiden hankkeiden seurauksena Svetogorskin yhdyskunta ja varsinkin tehtaat siirtyivät varhaisen kasvun kaudesta neuvostoajan yli ylikansallistumisen kauteen teknologian osalta oleellisesti länsimaisena (ei-venäläisenä). Neuvosto-aika oli myös siinä mielessä oleellinen vaihe Svetogorskin historiassa, että se vahvisti yhdyskunnan ja tehtaiden asemaa suhteessa muihin yhdyskuntiin teknologisin investoinnein. Neuvosto-aika loi pohjaa yhdyskunnan tulevalle ylikansallistumiselle.

Ylikansallistumisen aika

Yrityksen omistus ylikansallistuu

Svetogorskin tilanne muuttui huomattavasti Neuvostoliiton hajottua. Tuotantolaitoksia alettiin yksityistää ja ulkomaisten yritysten kiinnostuminen Venäjstä näkyi myös Svetogorskissa. Ruotsalainen Tetra-Laval osti kaupungin sellu- ja paperitehtaisten osake-enemmistön vuonna 1995. Tehtaisten kontrolli siirtyi Ruotsin Lundiin ja Sveitsin Lausanneen, joissa yrityksen pääkonttorit sijaitsi-

vat (Tetra Pak 2000). Svetogorskin tehtaisten omistus siirtyi nyt ensimmäisen kerran sen valtion rajojen ulkopuolelle, jossa tehtaat sijaitsivat. Svetogorskin tehtaita ostaessaan Tetra Lavalin tavoitteena oli pakkauskartongin tuottaminen Venäjän markkinoille.

Heliste (2000: 71–75, 87–91) on selvittänyt syytä ruotsalaisyrittäjien kiinnostukselle Svetogorskin tehtaita kohtaan. Hänen mukaansa Pietarin markkinoiden läheisyys oli merkittävä tekijä. Alueviranomaiset myös lupasivat järjestää hakkuoikeuksia tehtaisten läheltä, mikä ei kuitenkaan toteutunut. Teknologian korkea taso oli yksi investointimotiivi. Suomen rajan läheisyys lisäsi houkuttelevuutta. Raja oli siis muuttunut uhkasta ja riskistä entistä enemmän mahdollisuudeksi, ja merkittävät riskit olivat muualla kuin rajalla tai muita kuin rajaan liittyviä. Svetogorskin rajasijaintia pyrittiin hyödyntämään muun muassa houkuttelemalla tehtaille länsimaalaisia työntekijöitä lähinnä asiantuntijatehtäviin (ks. Kortelainen & Kotilainen 2001).

Ruotsalaisyrittäjien rantautuminen itämarkkinoille ja -tuotantoon kuitenkin takkuili. Svetogorskin tehtaissa ruotsalaisenemmistö pysyi kolmisen vuotta. Hankaluuksista huolimatta Venäjän markkinat ja Svetogorskin tuotantolaitokset ovat kiinnostaneet muitakin ulkomaisia yrityksiä. Yhdysvaltalainen, New Yorkissa pääkonttoriaan pitävä International Paper Ltd. sai tammikuussa 1999 päätökseen enemmistöosuuden oston OAO Svetogorskista. International Paper oli kokonaisliikevaihdoltaan sekä paperin- ja kartongintuotantokapasiteetiltaan maailman suurin metsäteollisuusyritys vuonna 1999 (Metsäteollisuus... 2000). Se omistaa myös enemmistön elintarvike- ja hajuvesiteollisuudelle aromikemikaaleja tuottavasta Bush Broke Allenista, jolla on toimipiste Moskovassa (International Paper... 1999; Facts... 2000; International Paper... 2000). Tämä onkin Svetogorskin lisäksi konsernin ainoa toimipiste Venäjällä. Yritys on siis aloittanut Venäjän-valloituksensa varsin turvallisesta nurkasta läheltä Euroopan unionia. International Paperin motiiveihin hankkia tuotantolaitos Svetogorskista lukeutuivat markkinoiden kasvunäkymät Venäjällä, Pietarin läheisyys, Svetogorskin tehtaisten teknologian korkea taso ja ammattitaitoinen henkilökunta (Heliste 2000).

Svetogorskin tehtaat kuuluvat International Paperin European Papers -ryhmään, jonka pääkonttori on Brysselissä (Facts... 2000; International Paper... 2000). Ryhmällä on toimintoja Venäjän lisäksi Ranskassa, Saksassa, Puolassa ja Britanniassa. Markkina-alueena on Eurooppa. Venäjällä monet tuotantokustannukset – raaka-aine ja työvoima – ovat epäilemättä muita Euroopan maita

halvempia, mikä oli ilmeinen lisäkannustin Svetogorskin tehtaiden ostolle. Kuitenkin amerikkalaisyhtiössä on oletettu hienopaperin menekin kasvavan myös Venäjän markkinoilla. Svetogorskin tehtailla tuotetaan tällä hetkellä toimistopaperia, pakkauskartonkia ja selluloosaa. Investoinnit paperikoneisiin ja arkittamoon saatiin tehtailla päätökseen lokakuussa 1998. Työntekijöitä tehtailla on 3 200, ja viime aikoina tehtaalle on otettu uusia-kin työntekijöitä (Kostareva 2000)

Yhdyskunta uudessa tilanteessa

Svetogorskin tehtaalle otetut uudet työntekijät eivät kuitenkaan ole muuttaneet kaupungin netto-muuttoa positiiviseksi (*Tshislenmost...* 1999: 13). Svetogorskin asukasmäärä pysyi hyvin vakaana koko 1990-luvun, ja kaupungin koko on edelleen noin 15 000 asukasta (*Raiony...* 1997: 7; *Munitsipalnyje...* 2000: 6–7). Tilastojen mukaan teollisuus työllisti yhteensä 3 400 svetogorskilaista vuonna 1999 (*Munitsipalnyje...* 2000: 57). Kun sellu- ja paperitehtaat työllistävät tällä hetkellä yli kolmetuhatta paikkakuntalaista, on Svetogorsk edelleen varsin riippuvainen tuotantolaitoksistaan. Metsäteollisuuden lisäksi paikkakunnalla on elintarvike- ja metalliteollisuutta, jotka ovat kuitenkin toisarvoisessa asemassa metsäteollisuuteen nähden. Ruplissa mitattuna Svetogorskin teollisuustuotanto suurissa ja keskisuurissa yrityksissä oli toiseksi suurinta Leningradin alueen piireistä ja kaupungeista vuonna 1999, mikä on Svetogorskin kokoiselle kaupungille merkittävä saavutus (*Munitsipalnyje...* 2000: 55). Sen sijaan kulutus-tavaroiden tuotanto oli kaupungissa Leningradin alueen vähäisimpiä. Selluloosa- ja paperitehtaiden hallitsevaa asemaa yhdyskunnassa kuvaa esimerkiksi se, että matkailun kehittäminen on törmännyt majoituskapasiteetin ongelmaan: International Paper on varannut suureksi osaksi käyttöönsä kaupungissa sijaitsevan hotellin (Veijalainen 2000). Ulkomaisella yrityksellä on kuitenkin vaikutusta myös palkkoihin: Svetogorskin palkkataso oli vuoden 1999 lopussa noin puoltoistakertainen ympäröivään Viipurin piiriin verrattuna. Leningradin alueella vain Kirishkin öljynjalostusteollisuuden hallitsemassa piirissä keskimääräinen kuukausipalkkataso ylitti Svetogorskin tason (*Munitsipalnyje...* 2000: 90–92).

Kymmenen vuotta aikaisemmin Svetogorskin tehtaiden työllistävyys oli kuitenkin toista luokkaa, kun siellä työskenteli 7 200 ihmistä (Lilja ym. 1989). Pudotus on ollut kymmenessä vuodessa yli 50 prosenttia. Muutos selittyi paitsi tuotannon tehostamisena, myös sosiaalitoimintojen siirtämisenä kaupungille. Healey ym. (1999) ovat tutkineet yrityksille kuuluneiden sosiaalipalvelujen siirtoa

kuntasektorille Venäjällä. Heidän mukaansa suurin muutos tapahtui vuosina 1993–1995, minkä jälkeen palveluiden kunnallistaminen on hidastunut. Yhdeksi selitykseksi he tarjoavat sitä, että helpoimmin siirrettävät palvelut siirrettiin kunnille ensin ja nopeimmin. Viime vuosina tällaisia on ollut jäljellä suhteellisen vähän. Merkittäviä ongelmia on liittynyt esimerkiksi yrityksille kuuluneiden asuntojen kunnallistamiseen. Joukossa on paljon huonokuntoisia ja korjausta vaativia asuntoja, mikä lisää niiden omistajalleen aiheuttamia kustannuksia. Healey ym. (1999: 271) toteavat myös, että vuoteen 1995 mennessä elinkelpoisimmat yritykset oli yksityistetty ja näiden sosiaalipalvelut siirretty kunnille. Jäljelle oli jäänyt joukko sellaisia yrityksiä, joissa restruktuuraatio ei ollut mahdollista tai todennäköistä.

Healey ym. (1999: 272) kuitenkin huomauttavat myös, että alueelliset ja paikalliset erot kunnallistamisessa ovat olleet suuria, mikä on johtunut muun muassa alueellisten ja paikallisten olojen eroista ennen palvelujen siirtoa. Ylikansallisten yritysten saapuminen Svetogorskiin ja yhdyskunnan ja yrityksen välisten siteiden löysäminen olivat samanaikaisia prosesseja, ja ylikansallistuminen varmasti lisäsi palveluiden kunnallistamisen paineita. Svetogorskissa yritys ja kaupunki on erotettu toisistaan vuodesta 1997 lähtien, ja kummankin tulisi nyt huolehtia itselleen kuuluvista velvoitteista. Silti tehtaat edelleen lämmittävät kaupungin asunnot, eikä kaupunki ole kyennyt maksamaan tästä sovittua hintaa. Svetogorskissa kunnalle siirrettyjen asuntojen asukkailla on mahdollisuus lunastaa asunnot itselleen, jolloin heillä on myös mahdollisuus myydä ne. Toisaalta kaupungin omistamissa asunnoissa asukkaat saavat huoltopalvelut julkisena palveluna, kun omistus-asunnoissa tulee itse huolehtia asunnon kunnossapidosta. Svetogorskin asuntotuotanto oli pysähdyksissä 1990-luvun loppupuolella (*Munitsipalnyje...* 2000: 79; Vasiljev 2000; Kostareva 2000).

Svetogorskin kaupungin asemaan tuo lisävivahteen se, että se on pyrkinyt vahvistamaan itsehallinnollista asemaansa ja erottumaan Viipurin piiristä muun muassa pitääkseen verotulot paikkakunnalla (ks. Leningradin... 1997: 26–27; Leningradskaja... 2001). Viipurin piiri ei ole suhtautunut suopeasti näihin itsehallintopyrkimyksiin. Svetogorsk erottautui vuonna 1995 Viipurin piirin alaisuudesta paikalliseksi hallintoyksiköksi. Hallinnolliset rajat Svetogorskin kaupungille määriteltiin 1998. Kaupunki käsittää vain tehdasyhdyskunnan, sillä sen pinta-ala on vaivaiset 13,1 neliökilometriä, josta suuri osa kuuluu tehdasalueeseen. Viipurin ja Svetogorskin kiista hallinnon järjestämisestä aiheuttaa epäselvyyksiä muun muassa valtioiden rajalla, koska tullia hallinnoidaan Vi-

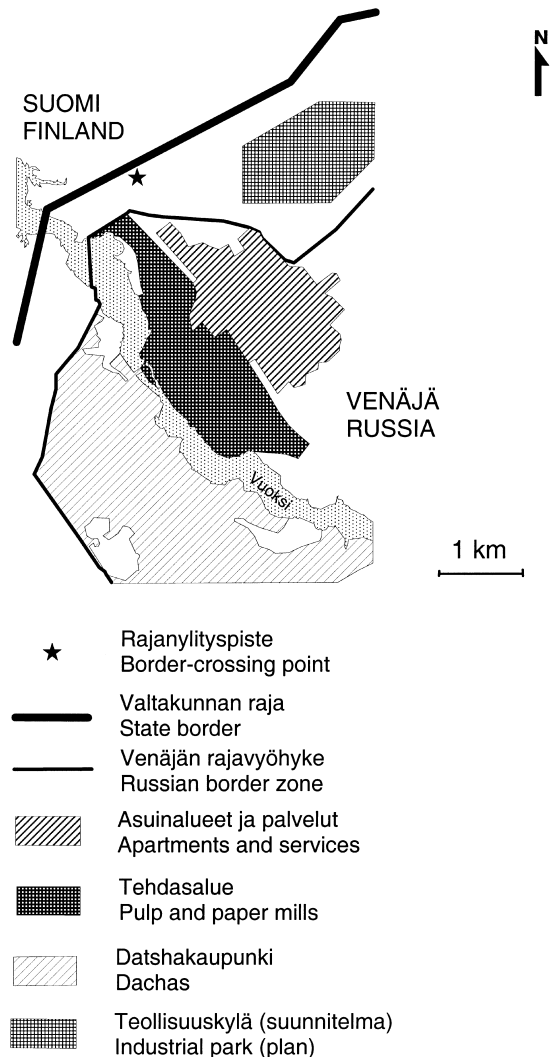
purista käsin. Samoin on hieman epäselvää se, kenellä on oikeus rajavyöhykkeen ja sille suunnitellun teollisuuskylän rakentamiseen (Tsupari 2000; Leningradskaja... 2001).

Svetogorskin yhdyskunnan rakenne heijastaa paikallista todellisuutta myös symbolisesti (kuva 2). Kaupunki on jakautunut kolmeen jotta-kuinkin yhtä suureen osaan: keskellä on tehtaiden alue, sen vieressä varsinainen kaupunki asuuntoineen ja palveluineen, ja joen toisella puolella kesäkaupunki, datsat ja asukkaiden omavaraistuotantoon tarkoitettut viljelypalstat. Neljäs, suunnitteilla oleva lohko kuvastaa rajaan liittyviä kansainvälistymisen toiveita: rajavyöhykkeelle on kaavoitettu teollisuuskylä, jonka olisi tarkoitus hyödyntää sijaintia Venäjän ja Euroopan unionin välissä. Houkuttimena lännen suuntaan on Venäjän halpa työvoima, idän suuntaan tullittomuus Venäjän markkinoille, ja kumpaankin suuntaan länsimainen infrastruktuuri.

Ympäristökysymykset: paikallisesta globaaliin

Tärkeitä kysymyksiä yhdyskunnissa ovat ympäristö ja ympäristöpolitiikan muotoutuminen. Nämä kytkeytyvät useisiin spatiaalisiin mittakaavoihin. Perinteisiä selluloosa- ja paperiteollisuusyhdyskuntien paikallisia ja alueellisia ympäristökysymyksiä ovat vesistö- ja ilmanpäästöt. Myös Svetogorskin tehtaiden vesistöjen kuormitus on ollut esillä. Vielä 1990-luvun puolessa välissä Svetogorskin tehtaat olivat Vuoksen vesien pahin kuormittaja (Drabkova ym. 1996: 129–131). Rajasijaintinsa ansiosta Svetogorsk on päässyt mukaan suomalaisten sellu- ja paperiteollisuuspaikkakuntien rikkipäästötutkimuksiin (Haahtela ym. 1998). Viime aikoina tehtailla on onnistuttu pienentämään rikkipäästöjä ilmaan, mikä heijastuu myös Suomen puolelle.

Oleellinen yhteiskuntatieteellinen kysymys on se, mitä ovat ne toimijat, jotka muokkaavat ympäristöpolitiikkaa Svetogorskissa ja laajemmin Venäjän murroksessa. Ympäristökysymyksissä keskeisiä toimijoita ovat hallinto, yritykset, ympäristöjärjestöt ja tieteelliset tutkimuslaitokset. Näistä Yanitsky (2000) on analysoinut venäläisen ympäristöliikkeen uusiutumista osana yhteiskunnallista kehitystä. Hänen huomionsa keskittyy ympäristöliikkeen ylikansallistumiseen, mutta hän käsittelee myös paikallisen ympäristöpolitiikan mahdollisuuksia. Juuri ennen Neuvostoliiton hajoamista vallinneen demokraattisen murroksen kaudella paikallisviranomaiset olivat varsin alisteisia paikallisille suuryrityksille. Vallitseva stereotyyppinen käsitys varsinkin yhden tehtaan yh-

Kuva 2. Maankäyttö Svetogorskissa.

Figure 2. Land use in Svetogorsk.

dyskunnissa oli, että yritykset ruokkivat yhdyskunnan. Tämän käsityksen olivat omaksuneet kaikki paikalliset yhteiskuntakerrostumat. Niinpä mahdolliset ympäristöä koskevat paikallisaloitteet olivat vaikean tehtävän edessä. Ympäristökysymyksissä aloitteellisten ryhmien menestys riippui paljolti osallisuudesta valtion- ja kansainvälisen tason verkostoissa (Yanitsky 2000: 53).

Neuvostoliiton hajottua ympäristöjärjestöt olivat tulleet epäsuosituiksi niin köyhän enemmistön kuin rikkaan vähemmistönkin silmissä (Yanitsky 2000: 63–80, 101–113). Tämä ympäristöliikkeen laaja epäsuosio johti osaltaan venäläisen ympäristöliikkeen ylikansallistumiseen. Venäläisille ym-

päristöjärjestöille oli houkuttelevaa tukeutua läntisiin organisaatioihin ja kiinnittyä ylikansallisiin verkostoihin. Nämä sitoumukset ovat puolestaan edelleen etäännyttäneet niitä paikallisyhteisöistä ja paikallisista kysymyksistä. Samalla kun venäläinen ympäristöliike ylikansallistui valikoituvat ympäristökysymyksiksi globaalit teemat. Esimerkiksi metsiensuojelu on ylikansallisten järjestöjen ajamana paljolti peilautunut maailmanlaajuisiksi miellettyjen arvojen kautta. Esimerkiksi ylikansallisen ympäristöjärjestön Greenpeacen ja myös Venäjän Greenpeacen kampanjoissa Venäjän metsät ovat yksi keskeinen kohde (Greenpeace... 2001). Yanitskyn (2000: 235–247) metsäteollisuuskompleksiin liittyvä tapaustutkimus kertoo ylikansallisten liikkeiden kamppailusta globaalisti merkittävien vanhojen metsien puolesta (ks. myös Vorobiov 1999). Nämä globaaleiksi mielletyt ympäristökysymykset kytkeytyvät myös Svetogorskin tehdasyhdyskuntaan, sillä Svetogorskin tehtaat taipuivat ympäristöjärjestöjen Luoteis-Venäjän vanhoja metsiä koskevaan hakkuukieltoon joulukuussa 1998 (Enso Group oli liittynyt siihen vuoden 1997 alussa).

Ekologisen modernisaation ulottuvuuksia jäsentäänsä Mol (2000a, 2000b) esittää, että ylikansalliset yritykset olisivat muita herkempiä ympäristökysymyksiä koskeville protesteille. Toisaalta Pavlínek ja Pickles (2000: 251–254) osoittavat, että Itä-Eurooppaan 1990-luvulla tehtyjä suoria ulkomaisia investointeja ovat usein motivoineet ympäristö-, terveys- ja työsuojelun heikko normisto ja valvonta. Ekologisen modernisaation teorian kehukseen sisältyy myös ympäristöjärjestöjen ja yritysten suora ympäristökysymyksistä politikointi, ilman valtion entisessä määrin valvovaa vaikutusta (Mol 2000a). Ekologisen modernisaation teoriaa on kehitetty pääasiassa Länsi-Euroopan oloihin (ks. esim. Buttell 2000), mutta myös sosialismin jälkeisessä Svetogorskissa ekologisen modernisaation visio näyttää pätevän metsien suojelun osalta.

Toisen Leningradin alueella sijaitsevan selluloosa- ja paperitehtaan, Sjasstroissa sijaitsevien Sjasskin tehtaiden jätevesionnettomuudesta vuonna 1999 noussut kohu osoitti kuitenkin, että myös paikallisemmat ympäristökysymykset voivat saada ylikansallisen ympäristöliikkeen liikekannalle (Badkhen 1999a, 1999b). Murtuneen jätevesialtaan vedet uhkasivat ympäristöjärjestöjen, erityisesti Pietarin Greenpeacen, mukaan Laatokkaa ja Pietarin käyttövesivaroja. Tuolloin muodostui erikoinen rintamalinja toisaalta ylikansallisen ympäristöliikkeen ja toisaalta tehtaiden johdon ja alueellisten tehtaita puolustavien ympäristöviranomaisien välille. Yanitskyn (2000: 89–91) mukaan järjestelmän (hallinto ja yritykset) ja ympäristöliik-

keen välinen rintamalinja oli kadonnut yhdyskunnista 1990-luvun puolella välissä ympäristöliikkeen hajaannuttua. Sjasstroin konfliktissa tämä rintamalinja näytti palanneen uudessa muodossa ylikansallisen ympäristöliikkeen asetuttua yrityksiä ja ympäristöhallintoa vastaan.

Svetogorsk sijaitsee otollisesti suhteessa ylikansallisiin ympäristökysymyksiin. Kansainvälisen rajan läheisyyden takia myös paikalliset ympäristökysymykset helposti kansainvälistyvät. Näin on käynyt sekä vesistö- että ilmanpäästöjen suhteen. Toimijoina näissä kysymyksissä on ollut rajan takaa tulleita asiantuntijaorganisaatioita. Myös alueen metsien suojelussa on ollut ylikansallinen leima. Tämä johtuu toisaalta Suomen ja Venäjän rajan pinnassa sijaitsevasta niin sanotusta viherestä vyöhykkeestä (ks. Tikkanen 1997), joka säilyi pitkään taloudelliselta käytöltä, ja toisaalta Karjalan kannaksen metsien suojeluun liittyvästä mielenkiinnosta (ks. Tynkkynen 2000; Greenpeace... 2001). Karjalan Kannaksen metsäkysymyksillä on vaikutusta myös Svetogorskin tehtaiden raaka-aineen hankintaan. Perinteisen venäläisen tavan mukaan metsäteollisuuden raaka-aineet on hankittu tehtaiden läheltä, mitä raja luoteessa rajoittaa.

Vesistö- ja ilmanpäästöjä sekä metsiensuojeluun liittyviä kysymyksiä erottaa se, että edellisissä aktiivisia ovat olleet tieteelliset organisaatiot, jälkimmäisessä ympäristöjärjestöt. Ympäristöjärjestöt ovat kuitenkin onnistuneet nostamaan itsensä asiantuntijajärjestöjen asemaan metsäasioissa. Tieteen edustajat puolestaan ovat jakautuneet niissä ympäristöjärjestöjä puolustaviin ja metsäteollisuuden näkökantoja perusteleviin leireihin (Vorobiov 1999: 237–238; Yanitsky 2000: 235–247).

Katoaako raja?

Entä mikä on rajan merkitys Svetogorskissa? Onko paikkakunnalla viitteitä siitä, että valtioiden väliset rajat sortuisivat globalisaation myötä? Svetogorskissa (ja sitä ennen Ensossa) rajan merkitys on vaihdellut uhkan ja mahdollisuuden välillä. Yhdyskunnan viime vaiheissa se on näyttänyt enemmän mahdollisuutena, vaikka siihen liittyy uhkiakin (muun muassa rikollisuuden lisääntymisen pelko). Svetogorskin sijaintia lähellä rajaa on jo pitkään käytetty hyväksi teknologian ja tiedon siirrossa. Näiden prosessien seurauksena »läntinen» asiantuntemus, tieto ja teknologia ovat juurtuneet Svetogorskiin. Tässä korostuu paikallisten erityispiirteiden merkitys: Svetogorsk on tilan ja paikan historiaan liittyvistä syistä eri asemassa ylikansallistumista kohdatessaan kuin muut luoteisvenäläiset yhdyskunnat. Juurtuneisuutta on

usein tarkasteltu yrityksen paikallisten sidosten näkökulmasta (Oinas 1998). Svetogorskin tapauksessa tilanne on hyvin erilainen. Siellä juurtuneisuus ei koske yhdyskuntaan saapuvia ylikansallisia yrityksiä, mutta sen sijaan paikallisissa oloissa on vahvoja merkkejä ulkomaisen teknologian ja tiedon juurtuneisuudesta.

Raja ei suinkaan ole pelkästään katoamassa. Päävastoin, vaikka raja madaltuu toisille, pyrkivät monet myös hyötymään sen olemassaolosta. Vaikka International Paper on paikkakunnalla rajan madaltumisen seurauksena, yritykselle ihan teellinen tilanne ei varmasti ole rajan katoaminen, vaan sen säilyminen sopivan tasoisena. Ylikansallistuminen ja rajan säilyminen kytkeytyvät toisiinsa. Samoin rajavyöhykkeelle kaavailtu verovapaa teollisuuskylä perustuu tietyn tason rajan säilymiseen. Rajan viimeaikaisesta asemasta ja avautumisesta on olemassa myös toisensuuntaisia esimerkkejä: Suomen puolella palo- ja pelastustoi-
messa rajan ylittämisen sanotaan olleen helpointa neuvostoaikana kahdenvälisen sopimusten aikaan (Forsman 2000). Rajan avautuminen 1990- ja 2000-luvuilla ei siis missään tapauksessa ole ollut yksiselitteisen suoraviivaista.

Raja on myös valikoiva sitä ylittämään pyrkiville. Rajaliikennettä ajoittain rajoitettaessa oikeus rajan ylittämiseen on usein varattu paikallishallinnon edustajille, tehtaiden johdolle ja asiantuntijoille. Svetogorskin ja Imatran välisestä tarkastuspisteestä on usein voinut kulkea erityisellä viisumin lisäksi tarvittavalla ylitysluvalla. Kansainvälisen raja-aseman rakentaminen on ollut suunnitteilla ja käynnissä pitkään, mutta toistaiseksi kolmansien maiden kansalaisten on – erityisluvan saaneita tehtaiden työntekijöitä lukuun ottamatta – kierrettävä Nuijamaan ja Viipurin kautta. Tilanne rajan läheisyydessä kuitenkin muuttuu tältä osin oleellisesti uuden rajanylityspaikan avautuessa.

Kun raja näin madaltuu Svetogorskin ja lännen välillä, se voi nousta uudelleen jonnekin muualle. Sen sijaan, että se sijoittuisi jonnekin spatiaalisesti, se voi rakentua yhteiskuntaryhmien välille. Suomen ja Venäjän rajalla on pitkään vallinnut huomattava ero bruttokansantuotteessa (Alanen & Eskelinen 2000). Svetogorsk sijaitsee aivan tämän kuilun äärellä, mutta bruttokansantuote kätkee esimerkiksi jaon toimeentulovaikeuksissa kamppaileviin ja uusrikkaisiin.

Lopuksi

Ylikansallistumisessaan Svetogorsk on luoteisvenäläinen poikkeustapaus. Pelkästään Leningradin alueella ja Karjalan tasavallassa on useita vastaavanlaisia yhdyskuntia, jotka kohtaavat globaalien

talouden tyystin toisin. Yhdyskuntien tasolla tarkasteltaessa ylikansallisten yritysten saapuminen Luoteis-Venäjälle on tapahtunut varovasti. Venäläisten yritysten »ylikansallistuminen» on lähinnä ollut pääomapakoa maasta pois. Pääomia on siirretty pois Venäjältä, ja esimerkiksi Kyprokselta käsin on sitten investoitu takaisin lähtömaahan (Tiusanen 2001).

Svetogorskin yhdyskunnan historian eri vaiheissa paikallinen on kytkeytynyt muihin mittakaavoihin. Paikkakunnalla on ollut havaittavissa ensin valtion roolin lisääntymistä ja sen jälkeen sen heikkenemistä. Ylikansallistuminen puolestaan on Svetogorskissa selkeästi yhteydessä paikallistason korostumiseen, ja nämä molemmat valtionrajaan liittyviin ja sen mahdollistamiin toimintoihin. Paikalliset itsehallintopyrkimykset ovat olleet samankaltaisia yhdyskunnan kohtaamaan ylikansallistumisen kanssa ja selvästikin tukeneet toisiaan. Vastaavasti voidaan katsoa valtiollisen vaikutuksen heikenneen samanaikaisesti. 1990-luvulla monet yhteiskunnalliset prosessit siis hajosivat valtion tasolta kohti paikallista ja globaalia. Tässä mielessä Svetogorskin tapahtumat puoltavat sitä globalisaatioteesiä, jossa keskeistä on kansallisvaltioiden suhteellinen heikkeneminen suhteessa muihin mittakaavoihin – erityisesti suhteessa globaaliin, mutta myös paikallisen asemaa globalisoitumisen yhteydessä on korostettu (ks. esim. Lash & Urry 1994: 279–313; Kelly 1999). Myös Svetogorskissa on syntynyt paikallisia itsehallintopyrkimyksiä ja valtiosta riippumatonta paikallista kansainvälisen rajan ylittävää toimintaa. Juuri näihin paikallistumisprosesseihin liittyy yhtäaikaista ylikansallistumisen prosesseja. Näitä ovat metsäteollisuuden ja ympäristökysymysten ylikansallistuminen ja globalisoituminen, ylikansallistuminen (mikäli huomio kiinnitetään verkostojen leviämiseen laajemmassa mittakaavassa) ja globalisoituminen (mikäli huomio puolestaan kiinnittyy luotuihin ja luotaviin mielikuviiin). Varsinkin metsäteollisuuden ylikansallistuminen kytkeytyy paikallisiin itsehallintopyrkimyksiin, sillä se on luonut taloudellisia houkuttimia ja siten rohkaissut näihin pyrkimykseen.

Nämä ylikansallistumisen ja paikallistumisen prosessit ovat olleet kiinteästi kytköksissä Suomen ja Venäjän (ja sitä ennen Neuvostoliiton) väliseen rajaan. Rajan olemus on puolestaan vaihdellut yhdyskunnassa riskin ja mahdollisuuden välillä. Karkeasti jaotellen se oli ensin mahdollisuus, sitten riski ja vähitellen uudelleen mahdollisuus. Ylikansallistuminen ilmenee rajalla myös siten, että ylikansallisesti koordinoitujen projektien, kuten Euroopan unionin rajaan ja raja-alueeseen kohdistuvat Tacis-hankkeet, ovat osallisina rajalla tapahtuvissa uusissa toiminnoissa.

Ylikansallistumisen myönteisiin vaikutuksiin Svetogorskissa lukeutuvat pärjääminen yhdyskuntien kilpailussa ja yhdyskuntaan tehdyt suorat ulkomaiset investoinnit. Mutta entä muut paikalliset kehityskulut? Ettliger (1999) pohtii paikallisia kehityskulkuja globaalissa taloudessa erityisesti paikoissa, joihin on tehty suoria ulkomaisia investointeja. Hän toteaa, että paikallisellakaan tasolla ei ole vain yhtä kehityksen suuntaa vaan useita. Hän haluaa käsitteellistää paikallista kehitystä normatiivisesti siten, että kaikki oleelliset näkökulmat paikalliseen hyvinvointiin otettaisiin huomioon. Ettliger korostaa, että paikallisen kehityksen tulisi kattaa paitsi yritysten kilpailukyky myös työntekijöiden hyvinvointi. Myös ympäristökysymykset voidaan mainita tässä yhteydessä. Svetogorskin kohdallakin on ilmeistä, että varsin erilaisia paikallisia kehityskulkuja esiintyy, ja niiden yhteensovittaminen voi olla työlästä. Yanitskyn (2000) Venäjälle povaama demodernisaatiokehitys ei kuitenkaan täysin näyttäytyä Svetogorskissa. Yhdyskunnan ylikansallistuminen päinvastoin lisää restruktuuraatiopaineita ja tuo sille myös mahdollisuuksia, joskaan kivuttomia muutokset eivät ole.

Kiinnostava jatkokysymys on, hallitseeko Venäjää tulevaisuudessa riskiyhteiskunnan visio, kuten Yanitsky (2000) esittää, vai löytyykö maasta ekologisen modernisaation potentiaalia (ks. esim. Murphy 2000; Mol & Sonnenfeld 2000)? Ylikansallistumisella voi olla mahdollisia myönteisiä vaikutuksia ympäristökysymyksiin, kuten Mol (2000a, 2000b) väittää. Ylikansalliset yritykset ovat herkempiä ylikansallisten ympäristöjärjestöjen protesteille. Oleellista on, miten ympäristöteemat valikoituvat: sitooko esimerkiksi huomion kiinnittäminen vanhoihin metsiin kapasiteettia vaikeuttaa paikalliseen ympäristöön? Esimerkiksi svetogorskilaiset olivat taannoisessa kyselyssä huolissaan ympäristön tilasta paikkakunnallaan (Vyborgy... 2000). Paikallistasolta puuttuu kuitenkin ympäristöpoliittisia vaikuttamisen mahdollisuuksia yhden yrityksen hallitessa voimakkaasti yhdyskuntaa. Tässä tulevat esille myös kysymykset mittakaavasta, mittakaavan tuottamisesta ja ympäristöpolitiikan kytkeytymisestä mittakaavoihin. Kuten Cox (1998) asian ilmaisee, paikallinen politiikka menestyy, jos se onnistutaan kytkemään muihin spatiaalisiin skaaloihin liittyviin yhteyksien verkostoihin. Vaikutus ei tilan politiikassa kulje aina suinkaan kohti globaalia, vaan mahdollisesti toiseenkin suuntaan: kytkeytyminen paikalliseen voi olla edullista politiikan tavoitteiden toteuttamisen kannalta. Näin voidaan katsoa olevan myös metsiensuojelun kohdalla, jossa globaali kysymys saa voimaa paikallistason konkreettisten kytkösten kautta. Svetogorskin opetus riskiyhteis-

kunnan ja ekologisen modernisaation visioiden vertailussa on, että jälkimmäiselläkin on mahdollisuus, mutta toisaalta vaarana on sirpaloituminen: yleisen myönteisen kehityksen asemesta saattaa tapahtua voimakasta yhdyskunta- ja ympäristöky-symyskohtaista hajontaa.

KIRJALLISUUS

- Ahvenainen, J. (1992). *Enso-Gutzeit Oy 1872–1992. Osat I ja II*. 703 s. Gummerus, Jyväskylä.
- Alanen, A. & H. Eskelinen (2000). Economic gap at the Finnish-Russian border. *Teoksessa* Ahponen, P. & P. Jukarainen (toim.): *Tearing down the Curtain, opening the gates. Northern boundaries in change*, 55–68. SoPhi, Jyväskylä.
- Badkhen, A. (1999a). Slimy toxic sludge, a silent spring surprise. *The St. Petersburg Times* (nro 452). 26.3. 1999. <<http://www.sptimes.ru>>
- Badkhen, A. (1999b). Toxic spill threatens St. Petersburg's tap water. Greenpeace v Sankt Peterburge. 26.2.1999. <<http://greenpeace.org.ru>>
- Björn, I. (1999). *Kaikki irti metsästä. Metsän käyttö ja muutos taigan reunalla itäisimmässä Suomessa erätaloudesta vuoteen 2000*. 268 s. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki.
- Brednikova, O. (2000). From Soviet 'Iron Curtain' to 'post-Soviet window to Europe'. Discursive reproduction of the Russian-Finnish border. *Teoksessa* Ahponen, P. & P. Jukarainen (toim.): *Tearing down the Curtain, opening the gates. Northern boundaries in change*, 25–37. SoPhi, Jyväskylä.
- Buttel, F. H. (2000). Classical theory and contemporary environmental sociology: some reflections on the antecedents and prospects for reflexive modernization theories in the study of environment and society. *Teoksessa* Spaargaren, G., A. P. J. Mol & F. H. Buttel (toim.): *Environment and global modernity*, 17–39. Sage, London.
- Cox, Kevin R. (1998) Spaces of dependence, spaces of engagement and the politics of scale, or: looking for local politics. *Political Geography* 17: 1, 1–23.
- Donner-Amnell, J. (2000). Suomen ja metsäteollisuuden muodonmuutos? Kansainvälistymisen vaikutukset yhteiskunnan ja metsäyhtiöiden valintoihin. *Alue ja Ympäristö* 29: 2, 4–22.
- Drabkova, V. G., M. Kauppi, E. P. Kotrehov & R-S. Wirkkala (1996). Ecological state of the Vuoksi. *Teoksessa* Varis, E. & S. Porter (toim.): *Karelia & St. Petersburg. From lakeland interior to European metropolis*, 125–141. Joensuu University Press, Joensuu.
- Ekonomitsheskoje i sotsialnoje razvitije gorodov i rajonov Respubliki Karelija. Statistitsheski sbornik* (1999). Goskomstat Rossii, Gosudarstvennyi komitet Respubliki Karelija po Statistike, Petroskoi.
- Eronen, J. (1984). Location strategy and patterns. An empirical investigation of the Soviet pulp and paper industry. *Helsingin kauppakorkeakoulu A* 42. 155 s. Helsinki.

- Eronen, J. (1987). Teknologian siirto Neuvostoliiton metsäteollisuuteen. *Helsingin kaupparkeakoulun julkaisuja D* 92. 94 s. Helsinki.
- Eronen, J. (1999). Cluster analysis and Russian forest industrial complex. *Elinkeinoelämän tutkimuslaitos, keskustelunaiheita* 682. 16 s. Helsinki.
- Ettlinger, N. (1999). Local trajectories in the global economy. *Progress in Human Geography* 23: 3, 335–357.
- Facts about International Paper (2000). International Paper. 6.11.2000. <<http://www.internationalpaper.com>>
- Greenpeace Rossii (2001). Greenpeace Rossii. 18.9. 2001. <<http://www.greenpeace.ru/gpeace/>>
- Haahtela, T., K. Partti-Pellinen, J. J. K. Jaakkola, V. Vilka, S. Piutonen, I. Silakoski, P. Jäppinen, P. Miettinen, K. Saarinen, K. Krooks, H. Monto & O. Marttila (1998). IEVA eli Imatran, Enson (Svetogorsk) ja Varkauden ilman hajurikkidyhdisteet ja terveys. *Ympäristö ja Terveys -lehti, tutkimusraportti* 1: 1998, 1–46.
- Healey, N. M., V. Leksin & A. Svetsov (1999). The municipalization of enterprise-owned »social assets» in Russia. *Post-Soviet Affairs* 15: 3, 262–280.
- Heliste, P. (2000). Foreign direct investment in the Vyborg district. A multiple investor study of a single investment target. 111 s. Pro-gradu tutkielma. Markkinoinnin laitos, Helsingin kaupparkeakoulu.
- Herschel, T. & T. Forsyth (2001). Constructing a new understanding of the environment under postsocialism. *Environment and Planning A* 33: 4, 573–587.
- Hoving, V. (1961). *Enso-Gutzeit Osakeyhtiö 1872–1958. Osat I ja II*. 793 s. Frenckell, Helsinki.
- International Paper completes purchase of majority interest in Russian pulp and paper business (1999). International Paper. 22.3.1999. <<http://www.internationalpaper.com>>
- International Paper and Champion major locations (2000). International Paper. 6.11.2000. <<http://www.internationalpaper.com>>
- Ioffe, G. & T. Nefedova (1997). *Continuity and change in rural Russia. A geographical perspective*. 315 s. Westview, Oxford.
- Jones, K. T. (1998). Scale as epistemology. *Political Geography* 17: 1, 25–28.
- Katajala, K. (1999). Near the metropolis, beyond the border. St. Petersburg and eastern Finland before the October Revolution. *Teoksessa* Eskelinen, H., I. Liikanen & J. Oksa (toim.): *Curtains of iron and gold*, 297–315. Ashgate, Aldershot.
- Kelly, P. F. (1999). The geographies and politics of globalization. *Progress in Human Geography* 23: 3, 379–400.
- Kortelainen, J. & J. Kotilainen, J. (2001). Local, national and transnational: On the transformation of Russian forest industry in the Russian regions bordering Finland. *Teoksessa* Bucken-Knapp, G. & M. Schack (toim.): *Borders matter. Transboundary regions in contemporary Europe. Danish Institute of Border Region Studies, Border Studies Series* 2, 29–43. Aabenraa.
- Lash, S. & J. Urry (1994). *Economies of signs and space*. 360 s. Sage, London.
- Leningradin oblastin julkinen hallinto (1997). *Lähialueiden hallinnon kehittäminen 5/1997*. 32 s. Valtiovarainministeriö, hallinnon kehittämissosasto, Helsinki.
- Leningradskaja oblast (2001). Ofitsialnoje predstavitelstvo pravitelstva Leningradskoi oblasti. 18.9. 2001. <<http://www.lenobl.ru>>
- Lilja, K., R. Tainio, V. Gaskov, S. Törnqvist & P. Löppönen (1989). Adjusting to perestroika. The case of Svetogorsk mills. *Helsingin kaupparkeakoulu, työpapereita F* 231. 19 s. Helsinki.
- Low, M. & C. Barnett (2000). After globalisation. *Environment and Planning D: Society and Space* 18: 1, 53–61.
- Marchak, M. P. (1995). *Logging the globe*. 404 s. McGill-Queens University Press, London.
- Marston, S. A. (2000). The social construction of scale. *Progress in Human Geography* 24: 2, 219–242.
- Metsäteollisuus ja markkinat (2000). Metsäteollisuus ry. 22.2.2001. <<http://www.forestindustries.fi>>
- Mol, A. P. J. (2000a). The environmental movement in an era of ecological modernisation. *Geoforum* 31: 1, 45–56.
- Mol, A. P. J. (2000b). Globalization and environment: between apocalypse-blindness and ecological modernization. *Teoksessa* Spaargaren, G., A. P. J. Mol & F. H. Buttel (toim.): *Environment and global modernity*, 121–149. Sage, London.
- Mol, A. P. J. & D. A. Sonnenfeld (2000; toim.). Ecological modernization around the world: Perspectives and critical debates. *Environmental Politics* 9: 1 (Special Issue), 1–294.
- Munitsipalnyje obrazovaniya Leningradskoi oblasti '99. *Ofitsialnoje izdaniye* (2000). Sankt-Peterburgski komitet gosudarstvennoi statistiki, Pietari.
- Murphy, J. (2000; toim.). Ecological modernisation. *Geoforum* 31: 1 (Special Issue), 1–65.
- Oinas, P. (1998). The embedded firm? A prelude for a revived geography of enterprise. *Acta Universitatis Oeconomicae Helsingiensis A* 143. 227 s. Helsinki.
- Ojalainen, I. (2000). Yhteistyön siemen on itänyt hyvin ja kasvanut isoksi puuksi. *Etelä-Saimaa*. 6.5. 2000. <<http://www.esaimaa.fi/>>
- Palo, M. & J. Uusivuori, J. (1999; toim.). *World forests, society and environment*. 404 s. Kluwer Academic, London.
- Pavlínek, P. & J. Pickles (2000). *Environmental transitions. Transformation and ecological defence in Central and Eastern Europe*. 362 s. Routledge, London.
- Pickles, J. (1998). Restructuring state enterprises. Industrial geography and Eastern European transitions. *Teoksessa* Pickles, J. & A. Smith (toim.): *Theorising transition. The political economy of post-communist transformations*, 172–196. Routledge, London.
- Pickles, J. & A. Smith (1998; toim.). *Theorising transition. The political economy of post-communist transformations*. 522 s. Routledge, London.
- Piiipponen, M. (1999). Transition in the forest sector in the Republic of Karelia, Russia. *Fennia* 177: 2, 185–233.
- Raiony Leningradskoj oblasti '96. *Statistitsheski sbornik* (1997). Goskomstat Rossii, Sankt-Peterburgski komitet gosudarstvennoi statistiki, Pietari.

- Sivonen, S. (1993). Enso-Gutzeit Osakeyhtiön selluloosateollisuus maailmansotien välisenä aikana. *Enso-Gutzeit Oy, Historia- ja perinnejulkaisuja* 12. 112 s. Imatra.
- Staddon, C. (2001) Restructuring the Bulgarian wood-processing sector: linkages between resource exploitation, capital accumulation, and redevelopment in a postcommunist locality. *Environment and Planning A* 33: 4, 607–628.
- Tetra Pak (2000). Tetra Pak. 3.9.2000. <<http://www.tetrapak.com>>
- Tikkanen, O.-P. (1997). Karjalan vihreä vyöhyke. *Alue ja Ympäristö* 26: 1, 60–67.
- Tiusanen, T. (2001). Miten suuria investointeja Venäjälle tehdään, onko raja-alueilla vetovoimaa. Esitelmä »Suomen ja Venäjän välinen lähialueyhteistyö ja lähialueiden tutkimus» -seminaarissa. Lappeenranta, 9.4.2001.
- Tshislennost i migratsija naselenija Sankt-Peterburga i Leningradskoi oblasti v 1998 godu* (1999). Peterburgkomstat, Pietari.
- Tynkkynen, V. P. (2000). Pietarin kaupunkiseudun ja Karjalan kannaksen ympäristönsuojelukysymyksiä. *Terra* 112: 3, 141–154.
- Veijalainen, M. (2000). Svetogorsk odottaa matkailutuloon 70 prosentin lisäystä rajan takaa. *Etelä-Saimaa*. 4.11.2000. <<http://www.esaimaa.fi/>>
- Virkkala, S. (1999). Yritykset kansallisissa projekteissa ja globalisaatiossa – esimerkkinä Outokumpu-konserni. *Alue ja Ympäristö* 28: 1, 54–68.
- Vorobiov, D. (1999). Transboundary movement towards the saving of the Karelian forests. *Teoksessa* Ty-siachniouk, M. S. & G. W. McCarthy (toim.): *Towards a sustainable future: Environmental activism in Russia and the United States. Selected readings*, 229–242. Publishing Group of Institute of Chemistry, St. Petersburg State University, St. Petersburg.
- Vybory mera i sobranija predstavitelei g. Svetogorsk* (2000). Toy Opinion, Pietari.
- Yanitsky, O. N. (2000). Russian Greens in a risk society. *Kikimora Publications, Series B* 11. 290 s. Helsinki.

HAASTATTELUT

- Forsman, Timo (2000). Palopäällikkö, Imatran kaupunki. Svetogorsk 26.1.2000.
- Kostareva, Tatjana (2000). Apulaiskaupunginjohtaja, Svetogorskin kaupunki. Svetogorsk 26.1.2000.
- Smirnov, Ivan (2000). Vesilaitoksen johtaja, Svetogorskin kaupunki. Svetogorsk 26.1.2000.
- Tsupari, Hannu (2000). Hallintojohtaja, Imatran kaupunki. Svetogorsk 26.1.2000.
- Vasiljev, Vladimir (2000). Kansainvälisten suhteiden asiantuntija, Svetogorskin kaupunki. Svetogorsk 26.1.2000.